

УДК 930(477)''19'':94(477)''16''

DOI: 10.31651/2076-5908-2019-2-18-25

КАЛУЦЬКИЙ Сергій Сергійович,
магістр історії, завідувач сектору
«Старий замок» Кам'янець-
Подільського державного
історичного музею-заповідника,
Orcid ID: 0000-0002-7353-2193
e-mail: sergiy_kaluckiy@ukr.net

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст. ЯК СПАДКОЄМИЦЯ КНЯЖОЇ РУСІ: ПОГЛЯД В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО

У статті зроблено спробу розкрити внесок В. Липинського у вивчення проблеми формування основних положень української державної ідеї середини XVII ст. Звертається увага на розуміння істориком ролі гетьмана Б. Хмельницького і його найближчих соратників у процесі її становлення, усвідомлення ними генетичного зв'язку Гетьманщини із Руссю та королівством короля Данила.

Ключові слова: В. Липинський, українська державна ідея, Б. Хмельницький, тяглість, Русь.

Постановка проблеми. Актуальність запропонованої дослідницької проблеми обумовлена як науковими так і суспільно-політичними чинниками. По-перше, в історичній науці на сьогоднішній день недостатньо розкрито внесок одного із основоположників державницького напрямку української історіографії В. Липинського у вивчення формування гетьманом Б. Хмельницьким і його соратниками державної ідеї та їх поглядів на козацьку державу «Військо Запорізьке» як правонаступницю Русі і королівства короля Данила. По-друге, аналіз наукової спадщини вченого із зазначеного питання в умовах становлення сучасної Української держави та її зусиль утвердитися на міжнародній арені набуває ще більшої ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування основ державної ідеї гетьманом Б. Хмельницьким і його найближчими соратниками уже неодноразово піднімалася в історіографії. У сучасній історичній науці чи не кожен вчений, що досліджує політичну історію України середини XVII ст., торкався тих, або інших аспектів цього питання. Зокрема, В. Брехуненко, В. Горобець, Я. Затилюк, В. Кривошея, Ю. Мицик, А. Перналь, С. Плохій, Л. Пріцак, Н. Савчук, П. Сас, В. Смолій, В. В. Степанков, В. С. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб, Ф. Шевченко, В. Шевчук, Н. Яковенко, Т. Яковлева та інші. Але наукова спадщина В. Липинського, вченого, котрий одним із перших поставив цю проблему в науці, розкрито недостатньо. Більшою чи меншою мірою його торкалися Я. Федорук [24], Т. Чухліб [27], В. Шевчук [28].

Метою статті є висвітлення внеску В. Липинського у дослідження процесу формування гетьманом Б. Хмельницьким і його найближчим оточенням положень державної ідеї та усвідомлення ними правонаступництва Гетьманщини від Русі IX–XIII ст. і українського королівства короля Данила.

Виклад основного матеріалу. Питання розробки Б. Хмельницьким ключових положень державної ідеї, яка обґрунтовувала й легітимізувала існування Гетьманщини, стало предметом вивчення близько сотні років тому. Вагомий внесок у його постановку й дослідження зробив основоположник державницького напрямку в українській історіографії В. Липинський. Свої погляди він розкрив перш за все у монографіях «Станіслав-Михайло Кричевський» 1912 р. видання та в опублікованій 1921 р. «Україна на переломі» [12; 13; 14; 16, 8; 26, 275]. Остання робота – розширений україномовний варіант нарису, виданого польською мовою, «Два

моменти з історії пореволюційної України. І. На вершині могутності» (другої частини під назвою «На переломі»* українською не друкував) [12; 14]. Книга була написана у близькому до публіцистичного стилі й адресувалася широкому загалу українців. Висвітлювала приклад успішного державотворення у XVII ст., на відміну від програних національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Основна наукова проблема «України на переломі» – становлення держави «Військо Запорізьке», що, на думку вченого, еволюціонувало від автономного статусу до незалежності [1, XXIII-LXX; 18, 139; 17, XIII; 19, 39].

В. Липинський, розмірковуючи над питанням розробки Б. Хмельницьким і його соратниками основних положень державної ідеї, спробував розкрити низку його аспектів. По-перше, з'ясувати час її становлення. Проте, висловлюючи суперечливі думки, не зумів цього зробити. Так, у монографії «Станіслав Михайло Кричевський» звертав увагу на істотні зміни політичних поглядів гетьмана станом на час його тріумфального в'їзду до Києва у грудні 1648 р. Але не пов'язав їх із становленням основ державної ідеї [13, 331; 14, 108; 12, 117]. А в «Україні на переломі» зазначав, що «в добі першій, до-Переяславській» – її він називав «добою козацького автономізму» – гетьман так і не став на шлях створення окремої держави [14, 19, 107-108].

М. Грушевський глибше проаналізував зауважену проблему. Він, як і В. Липинський, датував кардинальні зміни у соціально-політичному світогляді гетьмана груднем 1648 р. [5, 183; 25, 211]. Однак, полемізуючи із ним на сторінках другої частини дев'ятого тому «Історії України-Руси», стверджував, що уже в 1649 р. Б. Хмельницький та його соратники «переросли» ідею створення козацької автономної республіки в рамках Речі Посполитої [4, 1493-1494; 3, 306; 5, 185]. М. Грушевський слушно доводив, що «Програма незалежної від Польщі України від січня 1649 р. вже не сходила з столу Хмельницького» [4, 1494]. У цьому контексті трактував Зборівський договір як капітуляцію, «продиктованою зрадою хана», «примусовий виступ з безвихідної позиції» [4, 1493-1494]. Натомість В. Липинський, аналізуючи текст останнього [23, 199-201; 14, 16], а також «Соймову Апробацію прав і вільностей віри грецької Народу Руського» (січень 1650 р.) [8, арк. 1, 4-9; 7, 16-17], розглядав ці документи як такі, що лише розкривали розвиток суспільно-політичних поглядів гетьмана і старшин. Стверджував, що ними забезпечено політичну автономію для населення козацької України, а також захист культурно-національних прав українців усієї Речі Посполитої [14, 16]. Представники сучасної української історіографії (В. Смолій, В. Степанков, Я. Федорук та ін.) схильються до правомірності поглядів М. Грушевського на проблему часу формування Б. Хмельницьким основних положень української державної ідеї. Як доводять вчені, це сталося наприкінці 1648 – протягом першої половини 1649 рр. [20, 48; 24, 48]. На переговорах із польськими комісарами в лютому 1649 р. гетьман недвозначно заявив про право українців на створення своєї держави на теренах усіх етнічних земель [20, 50; 24, 48].

В. Липинський, натомість, вважав, що про еволюцію політичних поглядів гетьмана і козацьких старшин до усвідомлення потреби створення незалежної держави можна говорити лише із 1654 р. – укладення у Переяславі українсько-московських домовленостей («Переяславська унія»). Тоді автономна Гетьманщина уклала військово-політичну унію із Московським царством і в такий спосіб заявила про себе як про окрему державу «Військо Запорізьке» [13, 39, 41; 21, 251-258; 11, 501; 30, 565-566; 23, 199-201, 211-217, 242-255]. Її метою, доводив вчений, було «унезалежнення від Польщі». В такий спосіб Гетьманщина

* Монографія В. Липинського «Україна на переломі» стала його останньою історичною працею. Вона істотно вплинула на погляди українських вчених діаспори, які перейняли розкриті у ній державницькі ідеї. У роботі висвітлено важливий період української історії – створення держави «Військо Запорізьке» за гетьманування Б. Хмельницького [1, XXIII; 17, XIII; 10, 239; 9, арк. 1; 6, 11, 458-459].

мала постати в очах сусідніх володарів самостійною [14, 35]. Він вважав, що з практичної сторони союз з Росією не відрізнявся від подібних угод із Кримським ханством і Туреччиною, мав військовий характер і був спрямований на визволення українських земель з-під влади Речі Посполитої [14, 25]. Саме обраний Б. Хмельницьким курс на об'єднання всіх українських земель у складі держави «Військо Запорізьке», на думку В. Липинського, свідчив про якісну еволюцію державно-політичних поглядів гетьмана. Він, як вважав вчений, тверезо оцінюючи мобілізаційні ресурси Гетьманщини, усвідомлював небезпеку наступу польської армії у 1653 р. й ризик військової поразки. Історик доводив, що протекція царя стала необхідністю для визволення етнічних земель Русі [14, 172].

По-друге, звертав увагу, що державна ідея формувалася в умовах протистояння ягелонському легітимізму – визнанню населенням українських (руських) земель законності влади польського короля і відповідно претензій останнього на ці території. До того ж від подолання зазначеної ідеологічної концепції залежало й утвердження монархічних устремлінь гетьмана – його прагнень передати булаву спершу сину Тимошу, а після його загибелі – Юрію [12, 117; 14, 19, 107-108].

По-третє, В. Липинський чи не вперше в історіографії спробував висвітлити питання тяглості та спадкоємності державної ідеї, сформульованої Б. Хмельницьким і його оточенням. Він розглядав постать гетьмана як творця нової Української держави, яка стала спадкоємцем Київської Русі та королівства короля Данила [22, 281; 14, 111, 166, 230]. Висвітлюючи мотивацію й кроки Б. Хмельницького, спрямовані на об'єднання етнічних українських земель, стверджував, що його соратники, представники руської православної шляхти, хотіли включення цих теренів до складу «Війська Запорізького», бо вони «по старим, перейнятим нею від попередньої князівської аристократії державним традиціям, до старої Русі, до Держави Київської й Галицької колись належали» [14, 171]. Для обґрунтування своєї думки цитував слова генерального писаря І. Виговського, сказані ним шведському послові Веллінгові на початку 1657 р.: «Ми хочемо мати під своєю владою Всю Україну стародавню, або Русь, де віра православна була і де ще мова наша задержалась: аж по Вислу... Бо нас би висміяли, коли б ми тепер не відібрали земель, які /ми/ за давніх часів були втратили» [14, 171-172]. Вчений підкреслював, що І. Виговський озвучив прагнення не лише гетьмана, але й козацької старшини [14, 172].

Про спадковість ідеї відновлення Української держави у XVII ст. від княжих часів стверджує й сучасна історіографія. В. Смолій та В. С. Степанков, розкриваючи цю проблему, з'ясували, що уже з квітня 1649 р. Б. Хмельницький вважав державу «Військо Запорізьке» спадкоємцем Київської Русі [20, 51; 2, 154; 29, 258]. В. Шевчук стверджує, що гетьман з кінця 1656 р. намагався не стільки створити нову державу, скільки відновити Руське князівство як прямого спадкоємця Київської держави IX–XIII ст. в межах всіх територій, які до неї входили, у складі як західноукраїнських земель, так і південної Білорусі [28, 77-82]. Науковець, обґрунтовуючи свою думку, цитував джерела, використані свого часу В. Липинським [28, 79-80; 12, 43]. На думку Ю. Мицика, Б. Хмельницький усвідомлював генетичний зв'язок Гетьманщини із Київською державою та «Великим князівством Руським» князя Свидригайла [15, 39]. Т. Чухліб припускає, що козацькі старшини проводили тяглість «Війська запорізького» перш за все із Київським князівством, яке було ліквідоване 1471 р. і в меншій мірі із Руссю XI–XII [27, 77].

По-четверте, В. Липинський дотримувався думки, що саме завдяки українським покозаченим шляхтичам, які були серед оточення гетьмана, постала ідея спадкоємності Гетьманщини від Русі. На думку вченого, бажання старшин поширити свою владу на всі українські території було «зовсім природнім», бо значна їх частина виводила звідти свій родовід [14, 171]. До того ж зазначав, що під час військового походу 1655 р. непокозачена

руська шляхта західноукраїнських земель сприймала Б. Хмельницького як спадкоємиця «старої Руської Київської Держави» [14, 181]. Однак він помилявся. Саме представники шляхетства його у цій ролі не бачили, бо для більшості із них він залишався бунтарем проти Речі Посполитої. Має місце ідеалізація дослідником постаті гетьмана та ролі українських шляхтичів у революції. Укладення ж в суті своїй союзного договору між пінською шляхтою і Б. Хмельницьким у червні 1657 р. було одним випадком. В. Липинський надавав йому надмірного значення [12, 11-17; 14, 219].

По-п'яте, історик звертав увагу на вагомий роль православного духовенства у процесі формування основ української державної ідеї середини XVII ст. Доводив, що його вищі ієрархи спонукали Б. Хмельницького до боротьби із католицькою Польщею, захисту руського православного населення Речі Посполитої й утворення власної держави [13, 331].

Висновки. Отже, є підстави стверджувати, що В. Липинський одним із перших в історіографії поставив і спробував висвітлити питання зародження основних положень української державної ідеї середини XVII ст.; підкреслював її спадкоємність і тяглість від часів княжої Русі та королівства короля Данила.

Список використаної літератури

1. Білас Л. В'ячеслав Липинський як історик кризової доби // Липинський В. К. Твори. Філадельфія: Східно-Європейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського, 1991. Т. 3 / [Ред. Лев Р. Білас, Ярослав Пеленський]. С. XXIII–LXX
2. Воссоєдинение Украины с Россией. Документы и материалы в трех томах / [Редкол. П. П. Гудзенко и др.]. Москва : Издательство Академии наук СССР, 1953. Т. 2 (1648–1651). 558 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. [Репринтне відтворення видання 1913 року]. Київ, 1990. 524 с.
4. Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / [редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1991. Т. 9. Кн. 2. 1997. 776 с.
5. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. Изд. 2-е, доп. Санкт-Петербург: Типография товарищества «Общественная польза», 1906. VIII, [2], 512 с.
6. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки): Науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2007. 630, [2] с.
7. Драгоманов М. Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова // Драгоманов М. Вибрані праці [Текст]: у 3 т. [у 4 кн.] / [редкол.: В. П. Андрущенко (голова) та ін.]. Київ: Знання України, 2006. Т. 2: Фольклористика. Літературознавство / [упорядкув. та прим. В. Ф. Погребенника]. 2007. 439 с.
8. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. II: Історичні матеріали. Спр. 13698–13716. Теки Нарушевича, тт. 144–162. Документи г. ч. урядового походження, історично переважно політичної історії до історії Росії, Польщі, України, Швеції, Туреччини, Криму, а почасти також і інших країн Європи 1650–1667 рр. Копії (рр. 1920–1930). Зроблено в Кракові / Мова польська і латинська, 1131 арк, Спр. 13698, 26 арк.
9. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. X : Всеукраїнська Академія наук (ВУАН) (1918-1933). Архів і колекція документів XVI–XX ст. Спр. 5303. Клименко В. Автобіографія. 16 січня 1918 р. Копія машиноп., 1 арк.
10. Клименко П. [Рец. на] Липинський В. Історичні студії та монографії. Т. III. Україна на переломі (1657–1659). Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті. Київ, Відень 1920. 304 с. // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. Київ, 1923. Кн. 2/3. С. 239–246
11. Кравченко В. Концепції Переяслава в українській історіографії // Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження) / [Редкол. П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.]. Київ: Смолоскип, 2003. С. 463–523

12. Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / [Видання друге. Фотодрук з 1-го видання («Дніпросоюз», Київ–Відень 1920)]. Нью-Йорк: Видавництво «Булава», 1954. 304 с.
13. Липинський В. К. Твори. Філадельфія-Пенсильванія: [б. в.], 1980. Т. 2: Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / [за ред. Р. Залуцького, С. Зиблікевич]. С. ХCVIII, 637, [1].
14. Липинський В. К. Твори. Філадельфія: Східно-Європейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського, 1991. Т. 3: Україна на переломі 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / [ред. Лев Р. Білас, Ярослав Пеленський]. С. LXX, 346.
15. Мицик Ю. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. в опінії повстанців // Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського та українського народів. Матеріали Другої Польсько-української Наукової Зустрічі (Львів, 12–13 жовтня 1995 р.) / [За редакцією Леоніда Зашкільняка]. Львів-Люблін, 1996. С. 37–42.
16. Монтрезор А. В'ячеслав Липинський // В. Липинський як ідеолог і політик. Ужгород: Друкарня книгопечатного акційного товариства «Унію», 1931. С. 5–13.
17. Пеленський Я. Передмова. В'ячеслав Липинський і його «Україна на переломі» // Липинський В. Твори: Історична секція / [Ред. Р. Білас і Я. Пеленський]. Філадельфія: Східно-Європейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського, 1991. Т. 3. С. IX–XIV.
18. Пеленський Я. В'ячеслав Липинський – засновник державницької школи в українській історіографії // Український історичний журнал. 1992. № 2. С. 139–141.
19. Передерій І. Роль громадсько-політичної діяльності В. Липинського у формуванні його науково-історичної концепції // «Гілея (науковий вісник)»: Збірник наукових праць. Київ, 2009. Вип. 22. С. 31–45.
20. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ: «Альтернативи», 1997. 368 с.
21. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет: наукове видання. Київ: Темпора, 2009. 680 с.
22. Степанков В. С. Формування нової концепції Української революції XVII ст. (праці В'ячеслава Липинського «Станіслав Михайло Кричевський» та «Україна на переломі. 1657–1659») // Україна в Центральній-Східній Європі. Студії з історії XI–XVIII століть. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2000. С. 272–284.
23. Україна: антологія пам'яток державотворення, X–XX ст. у 10 т. / [редкол. І. М. Дзюба та ін.]. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. Т. 3: Битва за Козацьку державу / [упорядкув., передмов., комент. В. Шевчук]. 496 с.
24. Федорук Я. Зовнішньополітична діяльність Богдана Хмельницького і формування його політичної програми (1648 – серпень 1649 рр.). Львів: [б. в.], 1993. 67, [3] с.
25. Федорук Я. Дослідження Хмельниччини в українській історіографії XX ст. (до 1939 р.) // Козацькі війни XVII століття в історіографічній свідомості польського та українського народів. Матеріали Другої Польсько-Української Наукової Зустрічі (Львів, 12–13 жовтня 1995 р.) / [За редакцією Леоніда Зашкільняка]. Львів-Люблін, 1996. С. 208–212.
26. Федорук Я. Книгозбірні та архіви Дмитра Дорошенка: слідами одного інскрипту В'ячеслава Липинського // Український археографічний щорічник. Київ, 2007. Вип. 12. С. 271–298.
27. Чухліб Т. В. Проект «Козацького князівства» – історична альтернатива політичного устрою Гетьманщини // Український історичний журнал. 2014. № 4. С. 71–93.
28. Шевчук В. Козацька держава. Київ: Абрис, 1995. 392 с.
29. Ясь О. Проблема наукової традиції і сучасна українська історіографія // Соціально-історичні дисципліни: питання теорії та методики / Збірник наукових праць на пошану д. і. н. Марії Дмитрієнко. Київ: [Б. в.], 1997. С. 252–263.
30. Ясь О. Образи Переяслава в українській історіографії академічної доби (початок XIX – кінець 80-х років XX століття) // Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження) / [Редкол. П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.]. Київ: Смолоскип, 2003. С. 524–604.

References

1. Bilas, L. (1991) V'iacheslav Lypyns'kyj iak istoryk kryzovoi doby. *Lypyns'kyj, V. K. Tvory*. (Vol. 3). Filadel'fiia. [in Ukrainian].
2. Hudzenko, P. P. & Comps. (1953). Vossoedinenie Ukrainy s Rossiej. Dokumenty i materialy v trekh tomakh. (Vol. 2). Moskva: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR. [in Russian].
3. Hrushevs'kyj, M. (1990). *Iliustrovana istoriia Ukrainy. [Repryntne vidtvorennia vydannia 1913 roku]*. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Hrushevs'kyj, M. (1997). *Istoriia Ukrainy-Rusy*. (Vol. 9, B. 2). Kyiv: Nauk. Dumka. [in Ukrainian].
5. Hrushevskyj, M. (1906). *Ocherk ystoryy ukraynskoho naroda*. Sankt-Peterburh: Typohrafiya tovaryschestva "Obschestvennaia pol'za". [in Ukrainian].
6. Doroshenko, D. (2007). *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914–1920 roky): Naukovo-populiarne vydannia*. Kyiv: Tempora. [in Ukrainian].
7. Drahomanov, M. (2007). Ystorycheskye pesny malorusskoho naroda s ob'iasnennyamy Vl. Antonovycha y M. Drahomanova. In *Drahomanov M. Vybrani pratsi* (Vol. 2: Fol'klorystyka. Literaturoznavstvo). Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Russian].
8. Instytut rukopysu Natsional'noi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernads'koho. F. II: Istorychni materialy. Spr. 13698–13716. Teky Narushevycha, tt. 144–162. Dokumenty h. ch. uriadovoho pokhodzhennia, istorychno perevazhno politychnoi istorii do istorii Rosii, Pol'schi, Ukrainy, Shvetsii, Turechchyny, Krymu, a pochasty takozh i inshykh krain Yevropy 1650–1667 rr. Kopii (rr. 1920–1930). Zrobleno v Krakovi / Mova pol's'ka i latyns'ka, 1131 ark, Spr. 13698, 26 ark. [in Ukrainian].
9. Instytut rukopysu Natsional'noi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernads'koho. F. X : Vseukrains'ka Akademiia nauk (VUAN) (1918-1933). Arkhiv i kolektsiia dokumentiv XVI–XX st. Spr. 5303. Klymenko V. Avtobiohrafii. 16 sichnia 1918 r. Kopiiia mashynop., 1 ark. [in Ukrainian].
10. Klymenko, P. (1923). [Rets. na] Lypyns'kyj V. Istorychni studii ta monohrafii. T. III. Ukraina na perelomi (1657–1659). Zamitky do istorii ukrains'koho derzhavnogo budivnytstva v XVII-im stolitti. Kyiv, Viden' 1920. 304 s. *Zapysky istorychno-filolohichnoho viddilu VUAN – Notes of the VUAN Historical and Philological Department*, 2/3., 239–246. [in Ukrainian].
11. Kravchenko, V. (2003). Kontseptsii Pereiaslava v ukrains'kij istoriohrafii. In P. Sokhan' (Ed.), *Pereiaslavs'ka rada 1654 roku (istoriohrafii ta doslidzhennia)* (pp. 463–523). Kyiv: Smoloskyp. [in Ukrainian].
12. Lypyns'kyj, V. (1954). *Ukraina na perelomi. 1657–1659. Zamitky do istorii ukrains'koho derzhavnogo budivnytstva v XVII-im stolittii. [Vydannia druhe. Fotodruk z 1-ho vydannia («Dniprosoiuz», Kyiv–Viden' 1920)]*. N'iu-Jork: Vydavnytstvo «Bulava». [in Ukrainian].
13. Lypyns'kyj, V. K. (1980). *Tvory*. (Vol. 2: Uchast' shliakhty u velykomu ukrains'komu povstanni pid provodom het'mana Bohdana Khmel'nyts'koho). Filadel'fiia-Pensyl'vaniia. [in Ukrainian].
14. Lypyns'kyj, V. K. (1991). *Tvory*. (Vol. 3: Ukraina na perelomi 1657–1659. Zamitky do istorii ukrains'koho derzhavnogo budivnytstva v XVII-im stolitti). Filadel'fiia. [in Ukrainian].
15. Mytsyk, Yu. (1996). Natsional'no-vyzvol'na vijna ukrains'koho narodu seredyny XVII st. v opinii povstantsiv. *Kozats'ki vijny XVII stolittia v istoriohrafichnij svidomosti pol's'koho ta ukrains'koho narodiv. Materialy Druhoi Pol's'ko-Ukrains'koi Naukovoї Zustrichi (L'viv, 12–13 zhovtnia 1995 r.) – Cossack wars of the seventeenth century in the historiographical consciousness of the Polish and Ukrainian peoples. Proceedings of the Second Polish-Ukrainian Scientific Meeting (Lviv, October 12-13, 1995)*, 37–42. [in Ukrainian].
16. Montrezor, A. (1931). V'iacheslav Lypyns'kyj. In *V. Lypyns'kyj iak ideoloh i polityk* (pp. 5–13). Uzhhorod: Drukarnia knyhopechatnoho aktsijnoho tovarystva «Unio». [in Ukrainian].
17. Pelens'kyj, Ya. (1991). Peredmova. V'iacheslav Lypyns'kyj i joho „Ukraina na perelomi” // In *Lypyns'kyj, V. K. (1991). Tvory*. (Vol. 3, pp. IX–XIV). Filadel'fiia. [in Ukrainian].
18. Pelens'kyj, Ya. (1992). V'iacheslav Lypyns'kyj – zasnovnyk derzhavnyts'koi shkoly v ukrains'kij istoriohrafii. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 2, 139–141. [in Ukrainian].
19. Perederij, I. (2009). Rol' hromads'ko-politychnoi diial'nosti V. Lypyns'koho u formuvanni joho naukovo-istorychnoi kontseptsii. "Hileia (naukovyy visnyk)": *Zbirnyk naukovykh prats' – Gilea (scientific bulletin): Collection of scientific works*, 22, 31–45. [in Ukrainian].

20. Smolij, V. A., & Stepankov, V. S. (1997). *Ukrains'ka derzhavna ideia XVII–XVIII stolit': problemy formuvannia, evoliutsii, realizatsii*. Kyiv: "Al'ternatyvy". [in Ukrainian].
21. Smolij, V., & Stepankov, V. (2009). *Bohdan Khmel'nyts'kyj. Sotsial'no-politychnyj portret: naukovy vydannia*. Kyiv: Tempora. [in Ukrainian].
22. Stepankov, V. S. (2000). Formuvannia novoi kontseptsii Ukrain'skoi revoliutsii XVII st. (pratsi V'iacheslava Lypyn'skoho "Stanislav Mykhajlo Krychevs'kyj" ta "Ukraina na perelomi". 1657–1659»). *Ukraina v Tsentral'no-Skhidnij Yevropi. Studii z istorii XI–XVIII stolit'*, 272–284. [in Ukrainian].
23. Dziuba, I. M. & Comps. (2008). *Ukraina: antolohiia pam'iatok derzhavotvorenna, X–XX st. u 10 t. (Vol. 3: Bytva za Kozats'ku derzhavu)*. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy". [in Ukrainian].
24. Fedoruk, Ya. (1993). *Zovnishn'opolitychna diial'nist' Bohdana Khmel'nyts'koho i formuvannia joho politychnoi prohramy (1648 – serpen' 1649 rr.)*. L'viv. [in Ukrainian].
25. Fedoruk, Ya. (1996.). *Doslidzhennia Khmel'nychyny v ukrains'kij istoriohrafii XX st. (do 1939 r.). Kozats'ki vijny XVII stolittia v istoriohrafichnij svidomosti pol's'koho ta ukrains'koho narodiv. Materialy Druhoi Pol's'ko-Ukrains'koi Naukovoї Zustrichi (L'viv, 12–13 zhovtnia 1995 r.) – Cossack wars of the seventeenth century in the historiographical consciousness of the Polish and Ukrainian peoples. Proceedings of the Second Polish-Ukrainian Scientific Meeting (Lviv, October 12-13, 1995)*, 208–212. [in Ukrainian].
26. Fedoruk, Ya. (2007). Knyhozbirni ta arkhivy Dmytra Doroshenka: slidamy odnogo inskryptu V'iacheslava Lypyn'skoho. *Ukrains'kyj arkhieohrafichnyj schorichnyk – Ukrainian Archeographic Yearbook*, 12, 271–298. [in Ukrainian].
27. Chukhlib, T. V. (2014). Proekt "Kozats'koho kniazivstva" – istorychna al'ternatyva politychnoho ustroiu Het'manschyny. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 4, 71–93. [in Ukrainian].
28. Shevchuk, V. (1995.). *Kozats'ka derzhava*. Kyiv: Abrys. [in Ukrainian].
29. Yas', O. (1997). Problema naukovoї tradytsii i suchasna ukrains'ka istoriohrafii [The problem of scientific tradition and contemporary Ukrainian historiography]. *Sotsial'no-istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky. Zbirka naukovykh prats' na poshanu d. i. n. Marii Dmytrienko – Socio-historical disciplines: issues of theory and methodology / Collection of scientific works in honor of Doctor of History Maria Dmitrienko*, 252–263. [in Ukrainian].
30. Yas', O. (2003). Obrazy Pereiaslava v ukrains'kij istoriohrafii akademichnoi doby (pochatok XIX – kinets' 80-kh rokiv XX stolittia). In P. Sokhan' (Ed.), *Pereiaslavs'ka rada 1654 roku (istoriohrafii ta doslidzhennia)* (pp. 524–604). Kyiv: Smoloskyp. [in Ukrainian].

KALUTSKYI Sergey, Master of History, Head the Old Castle sector Kamianets-Podil'skyi state Historical Museum-Reserve,

THE UKRAINIAN STATE OF THE SECOND HALF XVII CENTURY AS A HEIR TO PRINCE RUS: A VIEW OF VYACHASLAV LYPINSKI

Abstract. Introduction. *The article attempts to uncover V. Lipinski's contribution to the study of the problems of forming the basic provisions of the Ukrainian state idea in the middle of the seventeenth century, which is not covered in the historiography and the awareness of Hetman B. Khmelnytsky and his associates of the genetic connection of the Hetmanate with Rus in the IX–XIII centuries and the kingdom of King Danylo. The scientist revealed these questions in the monographs "Stanislav-Mikhail Krychevsky" in the 1912 edition and in "Ukraine is at the Turning Point" published in 1921.*

Purpose. *The purpose of the article is to highlight the contribution of V. Lipinski in the study of the process of formation of Hetman B. Khmelnytsky and his immediate surroundings of the provisions of the state idea and their understanding of the succession of the Hetmanate from Rus IX–XIII centuries and the Ukrainian kingdom of King Danylo.*

Results. *The attempt of V. Lypynsky to find out the time when the idea of restoration of the independent Ukrainian state in the form of republic the Zaporizhia Army originated in the environment of Hetman B.*

Khmelnitsky and his immediate surroundings was considered. The views of the researcher on its development in the conditions of opposition to Jagiellonian legitimism - recognition by the population of Ukrainian (Russian) lands of the legitimacy of the power of the Polish king and his claims in these territories are covered. The article draws attention to the fact that V. Lipinskiy, for the first time in historiography, tried to cover the question of the continuance and succession of the state idea formulated by B. Khmelnytsky and his immediate surroundings. He regarded the figure of the hetman as the creator of the new Ukrainian state, which became the heir to Rus in the IX-XIII centuries and the kingdom of King Danylo. The historian's views on the motivation and steps of B. Khmelnytsky aimed at unification of ethnic Ukrainian lands are revealed. In his opinion, the idea of heredity of the Hetmanate from Rus came up because of the Ukrainian nobles who were among the Hetman's surroundings. The scientist claimed, the desire of the elders to extend their authority to all Ukrainian territories was "quite natural" because a large part of them derived their ancestry. To justify his opinion, he quoted the words of the general clerk I. Vyhovsky to the Swedish ambassador Welling at the beginning of 1657: "We want to have under our rule all the ancient Ukraine or Rus, where the Orthodox faith was and where else our language was delayed: down to the Vistula River.. Because we would be ridiculed if we did not take away the lands now / we / had lost in ancient times. " On the heredity idea of restoration of the Ukrainian state in the XVII century from ancient times modern historiography asserts. Attention is drawn to V. Lipynsky's understanding of the role of the Orthodox clergy in the process of forming the foundations of the Ukrainian state idea of the mid-seventeenth century.

Conclusion. *Therefore, there are reasons to assert that V. Lipynskyi was one of the first in historiography to raise and attempt to cover the issue of the emergence of the basic provisions of the Ukrainian state idea of the mid-seventeenth century; emphasized its continuity and gravity since the time of the Russian Empire and the kingdom of King Daniel.*

Key words: *V. Lipinski, Ukrainian State Idea, B. Khmelnytsky, Continuance, Rus.*

Одержано редакцією 9.09.2019

Прийнято до публікації 30.10.2019